

Ельвіра ГРИГОРЧУК

*викладач кафедри музичного та образотворчого мистецтва
Ізмаїльського державного гуманітарного університету, м. Ізмаїл, Україна
e-mail: elvira.hryhorchuk@gmail.com*

**МЕТОДИКА АРАНЖУВАННЯ ВОКАЛЬНО-ХОРОВИХ
ТВОРІВ РІЗНИХ ВИДІВ І СТИЛІВ У ПРАКТИЦІ
СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ**

У статті обґрунтовано необхідність розвитку і втілення нових форм аранжування вокально-хорових творів задля популяризації сучасного українського мистецтва, зокрема у сфері музичної освіти. Надано основні прийоми композиційного перетворення вокальних партій у різних стилях на основі установлених методів та принципів аранжування. На прикладах авторського аранжування доведено можливість застосування естрадних джаз- і рок-стилів для обробки фольклорної основи. Викладено результати власного спостереження щодо використання авторського аранжування у практичній діяльності (виконавській) студентського вокального ансамблю «Чарівниці» та Народного академічного хору студентів Ізмаїльського державного гуманітарного університету.

Ключові слова: аранжування, музична освіта, українське вокально-хорове мистецтво, фольклор, авторські партитури.

Сучасні реалії диктують необхідність розвитку новітніх ідей музичного адаптування, як у жанрових напрямках українського вокально-хорового мистецтва, так і на теренах музичної педагогічної науки. Саме тому, актуальності набуває вивчення, збереження, популяризація української народної музичної спадщини, а також акумуляції новітніх тенденцій сучасної естрадної музики (наприклад, джаз- чи рок-обробки), притаманних всесвітній музичній культурі.

В українському професійному вокально-хоровому контексті аранжування для викладача набувають важливості репрезентанти фольклорної традиції народних українських пісень: унікальний ладотональний стрій, багаті гармонічні відхилення та модуляції; плавний пісенний тип голосоведіння та народна обробка з підголосками в терцію, стрибками басового контрапункту в квінту і октаву; іноді, складний змінний ритм.

Закони та принципи за якими створюється перекладення мають глибоке історичне коріння. Відомі аранжування партитур Й. Баха, А. Веделя, Г. Генделя, П. Чеснокова для православних хорів і католицьких мес, які в подальшому увійшли в світський побут з патриціанських публічних концертів та вуличних мадригалів [2, 26–32].

Проте, на сьогодні ортодоксальні прийоми та практичні навички музичного перекладення потребують перегляду і деяких змін. Тому, метою статті є висвітлення та дослідження процесу засвоєння різноманітних напрямів авторської адаптації, інтерпретації та, навіть, імпровізації під час обробки мелодій на основі фольклорних та естрадних джерел на прикладі застосування партитур авторського аранжування, використаних у роботі з вокальним ансамблем «Чарівниці» та Народним

академічним хором студентів Ізмаїльського державного гуманітарного університету.

За твердженням В. Самаріна «...аранжування необхідно виокремити як музичну практику, яка має композиторський напрям» [5, 12]. На думку дослідника, аранжування – це «...приспосовання музичного твору, написаного для одного складу виконавців, на інший склад в тих випадках, коли він є цікавим за своєю змістовною суттю, однак не пристосований у виконанні для того чи іншого колективу» [5, 12]. Адаптування без зміни головних компонентів авторського оригіналу-перекладення – притаманне, у більшості випадків, академічному стилю.

Сприйняття мелодії як оригінальної і неповторної можливе лише в тому випадку, коли успішна нотна комбінація доповнюється оригінальною обробкою звуків, вдалою гармонізацією та оптимальною стилізацією. За відсутності багатоголосся або автентичного авторського супроводу музичні звуки спотворюються та збіднюються в процесі прослуховування внаслідок одноманітного звучання. Однак дану ситуацію легко виправити завдяки бек-вокалу, підбраному у відповідності із сольною партією; вдалій обробці партитури та супроводу або додаванню в унісонне solo цікавої імпровізаційної інструментальної купюри, що призведе до поглибленого сприйняття музичного матеріалу. Задля зацікавлення сучасної молоді викладачу музичного мистецтва, який має педагогічну майстерність необхідно охопити хоча б деякі мобільні чинники естрадного аранжування [3, 5–9]: джазова (блюзова) гармонія, джазовий («бугі-вугі»), рок-н-рольний та ритм-блюз квадрати; рок-акупунктура супроводу, однорідність метроритмічних купюр вокальної партитури у «рок» стилі.

У відповідності з цими музичними законами і принципами простежується чіткий зв'язок предмету аранжування з іншими музичними предметами спеціальної підготовки вищого закладу освіти [5, 3]. Основні закони аранжування, наведені в таблиці 1 [6, 24–40], були успішно застосовані в результаті 17-річної професійної практики обробки музичних творів для студентського вокально-ансамблю ІДГУ «Чарівниці» та Народного академічного хору студентів ІДГУ.

Хоча найбагатшим джерелом музичної інформації були і залишаються класичні та народні твори, естрадне видозмінення є їх своєрідним популяризатором. Зважаючи на це, доцільно розглянути фактори та особливості різних стилів аранжування (табл. 2) [4, 28–35].

Згідно з [1, 2–3], окремо слід навести правила голосоведення та композиторського набору партій в партитурі при аранжуванні на задану мелодію, що включають: визначення тональності, розміру, темпу і характеру твору; запис обробленої мелодії в нотному викладенні; підбір стилю гармонії та розпис акордових функцій; вибір різних стилів гармонічних функцій (академічний чи естрадний); варіативний підхід у голосоведінні (мелодичне або гармонічне викладення); пропи-

сування гармонічних функцій та тексту пісні на кожен звук мелодії; перевірка і виправлення зручності голосоведення, теситури, ритміки, текстової зручності та ін. для всіх партій; урізноманітнення варіаційних форм твору (наприклад 1-й куплет – мелодичне викладення; 2-й куплет – гармонічне викладення та октавний унісон або solo; 3-й куплет – канон і Tutti (спів разом); прописування агогіки, кульмінації та фіналу твору з огляду на відтінки і текстові відхилення у складах; зазначення авторів музики та слів, або репертуару співака, а також темпу та тональності твору.

З урахуванням всіх вищезазначених сучасних стилів та усталених прийомів було створено, зокрема, сім партитур для вокального ансамблю ІДГУ «Чарівниці» та Народного академічного хору студентів ІДГУ (керівник Л. Чеботар, аранжування Е. Григорчук), які неодноразово виконувалися під час регіональних, всеукраїнських і міжнародних конкурсів та концертів. Дані партитури створювалися лише на основі прослуховування записів сольних (унісонних) версій українських фольклорних, а також естрадних пісень та являють собою абсолютно нові сучасні версії відомих творів. Партитури створено за наступними творами: «Родные причалы», музика та слова О. Затинченка; «Двічі в одну

Таблиця 1 – Закони аранжування у системі міжпредметних зв'язків

Музична практика	Гармонія	← Теорія музики →	Хорознавство →	← Хорклас
Поняття	гармонічний ланцюжок	тоніка, розмір, інтервали	ансамбль, стрій, нюансування	характер, чистота акорду
+				
Закони	7 нот, кварто-квінтове коло, ритмічні розміри, музичний квадрат			
+				
Правила	правила поєднання функцій	визначення b і $\#$ тональностей	хор = чистота ансамблю, стрійність строю, виразність нюансів	правила та інструменти диригування
=				
Предмет	аранжування – нові поняття яскравий стиль обробки = вдале виконання			

Таблиця 2 – Особливості стилів аранжування

Стиль	Інтервали, гармонія, метроритм	Голосоведення	Виконання	
Академічний	не допускаються: ч.4 ч.5 ч.8, децими, ундецими класична, без tag-акордів несинкопований	крайні голоси рухаються стрибкоподібно, середні – плавно	звуквилучення на «О»; звук в головний резонатор	
Народний	допускаються: ч.5 ч.8, унісон переходить в октаву модуляції тональності часті змінні розміри	допускається перехрещення голосів; вузьке розташування	звуквилучення на «Е-Є», звук в грудний або в горловий резонатор	
Естрадний	Джазовий	допускаються: 8 на хроматизмах секундакорди, tag-акорди синкопи, «свінг»	багатоголосні хори, вузьке розташування голосів	звуквилучення на «А-Е», звук в грудний резонатор, [«Hello, Dolly!»] soul-вокал
	«Рок»	акупунктура баса на ч.8 спрощена класична гармонія однорідний ритмічний малюнок	октавний унісон, імітація імпровізації solo-гітари	звуквилучення на «Ю-І», звук в горловий резонатор [«We Will Rock You»], вокальний звуковий ансамбль з металевим звучанням гітарних імпровізацій

річку не вийдеш» (з репертуару Ю. Думанської); «Расскажите, птицы» (з репертуару А. Пугачової); «Музыка звучит!», музика та слова Л. Горової; «Короли ночной Вероны» (з мюзиклу «Ромео і

Джульетта»), музика та слова Ж. Пресгурві; «Червона рута», музика та слова В. Івасюка; «Квітка Розмарія», з репертуару Н. Яремчука (рис. 1, 2).

1 "Родные причалы"
(з репертуару Ю. Думанської)

сл. і муз. А. Зайченко аранж. Е. Григорчук

3 Расскажите птицам
(з репертуару А. Пугачової)

Музыка (словами) аранж. Е. Григорчук

2 Двічі в річку не вийдеш...
(з репертуару С. Івасюка)

сл. В. Івасюка аранж. Е. Григорчук

Рисунок 1 – Партитури аранжування естрадних та народних пісень

Аранжування авторської пісні «Родные причалы» було здійснено у академічній манері (повністю відсутні джазові маж-акорди, паралельні квартали і квінти, або октави.) Кульмінації підкреслюються розходженням у секстакорд і квартсекстакорд з оспівуванням, або унісонами в місцях важливих за змістовним текстовим навантаженням. Присутня фонові кантленна канва вокалізів у супроводжуючих голосах, яка імітує лагідний сплеск і перекочування хвиль.

Адаптація сольної пісні «Двічі в одну річку не вийдеш» здійснено в естрадній манері (присутні великий мажорний і малий мінорний маж-акорди, паралельні квінти у стилі «рок», часті секунди).

Музичне перекладення пісні «Расскажите, птицы» здійснено в естрадному стилі (майже уся партитура насичена джазовими акордами, є паралельні квартали, рок-ходи, присутні джазові склади у вокалізах в супроводжуючих партіях, які імітують яскраві купюри супроводу).

Аранжування авторської пісні для дітей та юнацтва «Музика звучить!» виконане в академічному стилі з елементами естрадної гармонії (хроматизми передають інтимність почуттів та шепіт, естрадні маж-акорди на Tutti відображують урочистий дзвін литавр і неочікувану свіжість у гармонії).

Обробка пісні «Короли ночной Вероны» написана для соло Тенора і трьох-голосного вокально-хорового жіночого складу. Злети з секунд на джазові квартсекстакорди імітують духову групу супроводу французького мюзиклу. Терцеві спадні ходи заповнюють паузи та довгі ноти соліста (інструментальні купюри у партіях), створюючи неповторний діалог і довершеність кругообігу загальної мелодичної лінії.

Музичну обробку з української естрадної пісні «Червона рута» створено у естрадно-фольклорному стилі. Оригінал твору виконувався переважно терціями. Була запропонована більш сучасна

версія гармонії та голосоведіння (насичені маж-та секундакорди). Деякі паузи заповнені перехідними довгими нотами, притаманними українським народним пісням. До канону у 2-му куплеті приєднується сольний вокаліз у високій теситурі, нагадуючи відлуння у карпатських горах. Цей вокаліз було адаптовано з інструментальних купюр оригіналу. У другій частині речення 2-го куплету гармонічне голосоведіння об'єднує партії в tutti. Coda, запропонована у вигляді джаз акорду глибокої фактурної насиченості у широкому розташуванні на довгих цілих нотах, поступово вібруючи, розчиняється під час виконання.

Аранжування пісні фольклорного плану «Квітка Розмарія» у 1-му куплеті здійснено у естрадно-джазовому стилі – на прозорих довгих нотах супроводжуючих партій. У 5-му такті, пронизуючи мелодію, вступає сольне перше Сопрано. Приспів, обов'язково, співається у терцію, підкреслюючи народний стиль українських мелодійних співочих пісень. 2-й куплет починається з канону, в якому на 5 такті, методом перехрещення голосів (допустимого у народному стилі обробки), вступає вокаліз другого Сопрано (імітація звучання відлуння трембіт). Закінчується 2-й куплет співочим спадаючим повторенням секвенцій у терцію (куплет аранжовано виключно у народному стилі).

Слід констатувати, що було створено абсолютно нові за видом, жанром та стилем твори академічної, естрадної і фольклорної обробки для усього студентського вокального ансамблю та хору. Стилiстично збагачені аранжування, успішно впроваджені на практиці. У перспективі подальших розробок на меті ставиться вивчення сучасних теоретично-практичних досліджень щодо застосування аранжування у мистецькій освіті, зокрема, на уроках мистецтва у загальноосвітній школі; створення та теоретичне обґрунтування авторського збірника перекладень для голосу та фортепіано.

Список використаних джерел

1. Григорчук Е. М. Аранжування: навчально-методичний посібник. Ізмаїл: ІДГУ, 2017. 10 с. (Препринт. ІДГУ, Педагогічний факультет; ІДГУ2017).
2. Дымченко Е. В. Методические рекомендации по изучению дисциплины «Хороведение и хоровая аранжировка». Тирасполь, 2014. 62 с.
3. Колбина Е. В. Учебно-методический комплекс дисциплины «Хоровая аранжировка». Семей, 2013. 9 с.
4. Коломоєць О. М. Хорознавство. К.: Либідь, 2001. 168 с.
5. Самарин В. А., Осеннева М. С. Хоровая аранжировка: учебник и практикум для СПО. Москва.: Издательство Юрайт, 2017. 173 с.
6. Самарин В. А. Хороведение и хоровая аранжировка. Москва.: Академия, 2002. 352 с.
7. Ушкарёв А. Ф. Основы хорового письма. Москва.: Музыка, 1986. 231 с.

References

1. Hryhorchuk E. M. (2017). Aranzhuvannia: navchalno-metodychnyi posibnyk [Setting for Piano: Study Guide]. Izmail: Izmail Public Humanities University (preprint of the Izmail Public Humanities University; IPHU2017) 10 p. [in Ukrainian].
2. Dymchenko E. V. (2014). Methodycheskiye rekomendatsii po izucheniyu dystsypliny «Khorovedeniye i khorovaya aranzhировка» [Guideline on Subject «Choral Studies and Setting for Piano»]. Tiraspol, 62 p. [in Russian]

3. Kolbina E. V. (2013). Uchebno-metodycheskiy kompleks dystsiplini «Khorovaiya aranzhirovka» [Methodology Composition of Subject «Choral Arrangement»]. Semey, 9 p. [in Russian].
4. Kolomoiets O. M. (2001). Khoroznavstvo [Choral Studies]. Kyiv.: Lybid, 168 p. [in Ukrainian].
5. Samaryn V. A., Osiennieva M. S. (2017). Khorovaiya aranzhirovka: uchebnik i praktikum dliya SPO [«Choral Arrangement: Text-book and Hands-on for SPO»]. Moscow.: Publishing house Yurait, 173 p. [in Russian].
6. Samaryn V. A. (2002). Khorovedeniye i khorovaiya aranzhirovka [Choral Studies and Setting for Piano]. Moscow.: Akademiya, 352 p. [in Russian].
7. Ushkariov A. F. (1986). Osnovy khorovoho pisma [Basics of Choral Writing]. Moscow.: Muzyka, 231 p. [in Russian].

Ельвіра Григорчук. Методика аранжировки вокально-хоровых произведений различных видов и стилей в практике современного украинского образования

В статье обоснована необходимость развития и внедрения новых форм аранжировки вокально-хоровых произведений для популяризации современного украинского искусства, в частности в сфере музыкального образования. Предоставлено основные приемы композиционного преобразования вокальных партий в разных стилях на основе устоявшихся методов и принципов аранжировки. На примерах авторской аранжировки доказана возможность применения эстрадных джаз и рок-стилей для обработки фольклорной основы. Изложены результаты собственного наблюдения по использованию авторской аранжировки в практической деятельности (исполнительской) студенческого вокального ансамбля «Чародейки» и Народного академического хора студентов Измаильского государственного гуманитарного университета.

Ключевые слова: аранжировка, музыкальное образование, украинское вокально-хоровое искусство, фольклор, авторские партитуры.

Elvira Hryhorchuk. The methodology of the arrangements of different types and styles of voice-choral parts in the contemporary practice of Ukrainian education

The article substantiates the need for the development and implementation of new forms of arrangements of vocal and choral parts for the popularization of contemporary Ukrainian art, in particular in the field of musical education. The basic techniques of compositional transformation of vocal parts are provided in different styles based on established methods and principles of arrangements. The examples of the author's arrangements proved the possibility of using pop jazz and rock styles to process the folklore songs. The results of the author's observations on the use of own arrangements in the practical performing activities are presented in particular during on stage performances of the student vocal ensemble "Charivnitsi [The Sorceresses]" and the National Academic Choir of students of Izmail Public Humanities University. Absolutely new kinds and genres of adapted voice-choral parts were created for the student vocal ensemble and National Choir with the help of academic, pop and folk styles of arrangement. Stylistically enhanced arrangements have been successfully implemented in practice. As a result of pedagogical activity, thanks to the use of modern styles and established adapting techniques, seven scores have been created, which were repeatedly performed during Ukrainian and international contests and concerts and performances of National Academic Choir of students of Izmail Public Humanities University.